

Walenty Poczta, Joanna Średzińska

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie
Akademia Rolnicza w Poznaniu

Zróżnicowanie sytuacji finansowej gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej

Wstęp

Rynek żywnościowy stanowi w wielu krajach ważny element mechanizmu rozwoju gospodarczego, wpływając na kształtowanie się poziomu inflacji, siły nabywczej ludności, poziomu konsumpcji czy ogólnych nastrojów społeczeństwa. Najważniejszym członem gospodarki żywnościowej jest rolnictwo [Grabowski 1997, s. 13, 51]. Istotna jest, w związku z powyższym, znajomość osiągniętych przez jednostki tego sektora wyników ekonomiczno-finansowych.

Analiza sytuacji ekonomicznej ma szczególne znaczenie jako czynnik informacji i oceny. Jej wyniki stanowią podstawę do weryfikacji słuszności decyzji podjętych w przeszłości, jak również ustalenia punktu wyjścia zamierzeń bieżących i przyszłościowych [Klepacki, Boratyńska 2003, s. 89; Sierpińska, Jachna 1994, s. 11]. Podstawowym kryterium wykorzystywanym do oceny sytuacji gospodarstw rolnych jest z reguły dochód rolniczy. Na jego wielkość wpływa jednak wiele czynników, interpretowanie zatem jednej tylko wartości ma charakter jednostronny i nie dostarcza pełnej informacji na temat sytuacji finansowej gospodarstw rolnych. Zdecydowanie szerszego zakresu danych dostarczają metody analizy ekonomicznej, w tym szczególnie finansowa analiza wskaźnikowa, umożliwiająca w związku z tym pełniejszą ocenę wyników gospodarstw.

Ponadto, w przypadku obiektów opisanych wieloma cechami, a więc badania zjawisk bezpośrednio niemierzalnych, przeprowadzenie analizy jednowymiarowej nie jest wystarczające. Analiza wielowymiarowa, wnosząc do niej dodatkowe informacje pogłębiające sposób widzenia problemu, stanowi istotne jej uzupełnienie i umożliwia wyciąganie nowych jakościowo wniosków [Kisieleńska 2003, s. 80–82].

Wymienione powyżej przyczyny stały się przesłanką do podjęcia sformułowanego tematu badań. Celem artykułu jest określenie sytuacji finansowej gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej (UE).

Materiał i metoda

Jako materiał źródłowy do niniejszego artykułu posłużyły informacje zgromadzone, a następnie przetworzone w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych w UE (FADN – Farm Accountancy Data Network)¹.

W opracowaniu wykorzystano dane za 2004 r.², które są reprezentatywne dla 3 995 560 gospodarstw z całej UE [<http://ec.europa.eu/agriculture/rica>]. Badaniem objęto kraje UE-25³. Artykuł ma charakter analizy porównawczej.

Badaniu kondycji finansowej (analizie wskaźnikowej) mogą podlegać różne aspekty działalności jednostki, ale można wyróżnić cztery zasadnicze, do których zalicza się: płynność, rentowność, zadłużenie (wspomaganie finansowe) oraz obrotowość (efektywność zarządzania majątkiem) [Gołaszewski i in. 2001, s. 13, 43]. W opracowaniu zostały wykorzystane i zinterpretowane wybrane wskaźniki z wszystkich wymienionych obszarów działalności gospodarstw rolnych.

Ponadto, ze względu na fakt, iż sytuacja finansowa ma charakter zjawiska złożonego, wykorzystano także jedną z metod statystycznej analizy wielowymiarowej – analizę skupień. Umożliwiła ona wykonanie syntetycznej klasyfikacji gospodarstw rolnych badanych krajów ze względu na wybrane elementy dotyczące ich sytuacji finansowej. Do stworzenia typologii, jako cechy opisujące badane obiekty, zostały użyte obliczone wcześniej wskaźniki kondycji finansowej. Wybrane zmienne poddano standaryzacji w celu doprowadzenia ich do porównywalności. Następnie wykonano analizę korelacji zmiennych oraz usunięto zmienne wysoko ze sobą skorelowane. Procedurę przeprowadzania grupowania oparto na metodzie hierarchicznej, której wyniki zaprezentowano w postaci dendrogramu. Spośród możliwych do zastosowania technik wykorzystano technikę aglomeracyjną, w której początkowo każdy obiekt jest odrębnym skupieniem, a następnie najbliższe sobie obiekty łączone są w nowe skupienia, aż do uzyskania jednego skupienia. Odległość między nowymi skupieniami powstałymi z połączonych obiektów określono przy użyciu metody Warda, która do oszacowania

¹W systemie tym do gospodarstw rolnych zaliczane są tylko te, których powierzchnia użytkowana rolniczo wynosi co najmniej 1 hektar, a spośród mniejszych te, które dostarczają na rynek zasadniczą część swojej produkcji bądź wytwarzają więcej niż określona wielkość produkcji. W polu obserwacji FADN znajdują się zatem gospodarstwa towarowe [Goraj i in. 2004, s. 23]. Jest to jedyna zharmonizowana baza danych, które zbierane są według jednolitych zasad z reprezentacyjnej próby gospodarstw rolnych działających we wszystkich krajach UE [Goraj 2000, s. 36; Sobczyński 2007, s. 91].

²Dane FADN udostępniane są przez Komisję Europejską z około dwuletnim opóźnieniem. Ponadto, informacje z 2005 roku są niekompletne, a więc ich użycie do celów niniejszego badania przysporzyłoby trudności interpretacyjnych oraz przyczyniło się do małej wiarygodności wyników.

³Bez Malty ze względu na brak danych.

odległości między skupieniami wykorzystuje podejście analizy wariancji. Przy formowaniu skupień, spośród wielu możliwych funkcji, zastosowano odległość euklidesową określoną wzorem [Stanisz 2007, s. 115, 119, 122]:

$$d(x, y) = \{ \sum_i (x_i - y_i)^2 \}^{1/2}$$

Finansowa analiza wskaźnikowa

Warunkiem skutecznego funkcjonowania jednostki jest jej zdolność do terminowego regulowania zobowiązań, czyli zachowania płynności finansowej [Agrobiznes... 1996, s. 103]. Jak podaje Pałczyńska-Gościak [Analiza ekonomiczna... 2006, s. 137] za Olszewskim [1993], płynność ta zależy od wielu czynników, takich jak np. wartość aktywów obrotowych, zdolność majątku do przynoszenia zysków, struktura aktywów, kapitału, zobowiązań, sprawność w zakresie zarządzania kapitałem obrotowym, wartość sprzedaży itd.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, szczególnie wysoką płynnością cechują się gospodarstwa rolne Słowenii, Hiszpanii oraz Belgii (wskaźniki płynności bieżącej wynoszą odpowiednio 117, 115 i 106)⁴. Płynność najniższą natomiast, mieszczącą się w ramach ogólnie przyjętych norm, wykazują podmioty z liczniejszej grupy państw, tj. Wielkiej Brytanii, Niemiec, Holandii, Czech, Szwecji, Estonii, Francji i Węgier (płynność bieżąca na poziomie od 1,9 do 2,9) (tab. 1). Przyczyn takiego zróżnicowania upatrywać można między innymi w odmiennej strukturze przychodów, wskazującej pośrednio na znaczenie kierunku produkcji. I tak np. w wielu krajach o wysokiej płynności (np. Słowenia, Belgia) przychody z produkcji zwierzęcej wykazują znaczący udział w ogólnej wartości sprzedaży; wówczas w aktywach obrotowych dominujący udział mają zwierzęta stada obrotowego. Przyczynia się to w sposób istotny do wysokich wartości wskaźników płynności. Z kolei w wielu państwach, których gospodarstwa cechują się niską płynnością duże znaczenie mają gospodarstwa roślinne, w których płynność osiąga zdecydowanie niższy poziom (np. Holandia, Czechy, Francja, Węgry).

⁴Są to wartości wyjątkowo wysokie. Dla podmiotów sektora rolnego charakterystyczne są długi cykl produkcyjny, sezonowość produkcji, wysoka materiałochłonność i wysoki stan zapasów, co determinuje w dużym stopniu wysokość osiąganych przez gospodarstwa rolne wskaźników płynności. Niektórzy autorzy [Mańko 2001, s. 59] uważają nawet, że wskaźniki płynności finansowej w rolnictwie powinny być liczone według odrębnych zasad.

Tabela 1

Wybrane wskaźniki płynności i zadłużenia gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej w 2004 r.⁵

Kraje	Wskaźniki płynności		Wskaźniki zadłużenia [%]		
	bieżącej	szybkiej	ogólnego	długoterminowego	kapitału własnego
Belgia	106,09	97,28	30,04	29,88	42,93
Cypr	25,48	25,13	5,85	4,79	6,21
Czechy	2,57	2,03	24,01	14,19	31,59
Dania	4,04	3,57	57,68	54,02	136,28
Niemcy	2,17	2,06	17,05	10,99	20,56
Grecja	24,72	18,36	0,49	0,30	0,49
Hiszpania	114,83	112,03	2,51	2,23	2,58
Estonia	2,83	1,99	20,50	11,99	25,78
Francja	2,87	1,99	37,55	23,98	60,13
Węgry	2,92	2,25	28,92	17,91	40,68
Irlandia	13,52	12,29	2,65	2,22	2,73
Włochy	44,11	34,04	1,27	1,10	1,29
Litwa	6,13	4,67	8,87	3,52	9,74
Luksemburg	7,28	6,72	17,48	14,96	21,18
Łotwa	4,54	3,67	23,44	15,05	30,61
Holandia	2,23	1,95	33,66	28,62	50,73
Austria	7,58	6,76	10,76	8,02	12,05
Polska	5,25	3,19	10,00	7,12	11,12
Portugalia	7,99	6,30	3,17	1,49	3,27
Finlandia	9,27	7,92	26,23	24,29	35,55
Szwecja	2,72	2,34	34,46	28,62	52,59
Słowacja	14,07	11,26	3,04	1,83	3,13
Słowenia	117,49	80,28	2,17	2,14	2,22
Wielka Brytania	1,91	1,64	12,21	5,70	13,91
Średnio w UE	4,17	3,48	15,66	11,62	18,57

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: <http://ec.europa.eu/agriculture/rica>

⁵W opisywanych krajach zaobserwowano znaczne zróżnicowanie wartości wskaźników płynności, jednakże zakres przeprowadzonych badań nie pozwala na ustalenie przyczyn występowania tak znaczących różnic pomiędzy gospodarstwami analizowanych państw. W przypadku wskaźników zadłużenia odnotowano wyraźną zależność: im korzystniejsza jest w danym kraju struktura agrarna, tym wyższe średnie zadłużenie wykazują funkcjonujące na jego terenie podmioty.

Do oceny sytuacji finansowej potrzebna jest znajomość możliwości jednostki do całkowitego wywiązywania się z zadłużenia, a nie tylko zdolności spłaty zobowiązań bieżących [Agrobiznes... 1996, s. 111]. W tym celu obliczono także wybrane wskaźniki zadłużenia, które informują o sposobie finansowania podmiotu [Gębska, Filipiak 2006, s. 136].

Najniższe zadłużenie ogólne, długoterminowe, jak i zadłużenie kapitału własnego, i jednocześnie bardzo bezpieczną strukturę finansowania majątku, wykazują gospodarstwa rolników greckich, włoskich, słoweńskich, hiszpańskich, irlandzkich, słowackich i portugalskich (wskaźnik zadłużenia ogólnego na poziomie od niespełna 0,5 do 3%). Zdecydowanie wyższe zadłużenie (2- lub nawet 3-krotnie wyższe od średniej unijnej) natomiast zaobserwować można w gospodarstwach duńskich, francuskich, szwedzkich oraz holenderskich (zadłużenie ogólne wynosi od 34 do 58%)⁶ (tab. 1). Zauważalna jest tu dodatnia korelacja pomiędzy przeciętną powierzchnią użytków rolnych a zadłużeniem jednostki (w krajach o wyższych wskaźnikach zadłużenia przeciętne gospodarstwo dysponuje z reguły większą powierzchnią użytków rolnych), co może świadczyć o tym, że podmioty większe wykazują zwiększoną skłonność do dywersyfikacji źródeł finansowania.

Ważnym elementem oceny jednostki jest jej sprawność w zarządzaniu posiadanym majątkiem, a dokonanie takiej oceny umożliwiają wskaźniki rotacji. Niektóre z tych wskaźników obliczono dla badanej grupy gospodarstw⁷.

Wśród analizowanych krajów najwyższą rotacją aktywów cechują się Węgry, Belgia, Francja, Łotwa i Czechy (około 0,4), najniższą natomiast Irlandia, Słowenia i Luksemburg (około 0,1)⁸ (tab. 2). A zatem, sprawniej zarządzają aktywami rolnicy w gospodarstwach krajów, w których w strukturze przychodów dominują przychody z produkcji roślinnej. Zapasami najbardziej efektywnie gospodarują rolnicy na Cyprze, w Niemczech i Belgii (rotacja zapasów na poziomie 30–80), najmniej zaś we Francji, na Litwie i w Polsce (zapasy wykonują

⁶Należy pamiętać, że zainwestowany kapitał obcy może się przyczynić do wzrostu rentowności kapitału własnego poprzez wykorzystanie mechanizmu dźwigni finansowej. Nie było to jednak przedmiotem dalszego badania w niniejszej analizie.

⁷Przy dokonywaniu analizy rotacji właściwsze jest posługiwanie się średnim stanem danego zasobu majątkowego lub kapitałowego w ciągu roku niż jego stanem na koniec roku [Agrobiznes... 1996, s. 120]. Takich możliwości nie dają jednak dane FADN, stąd wskaźniki obrotowości obliczono przy użyciu stanów na koniec roku, co jest również dopuszczalne [Finanse przedsiębiorstwa... 2000, s. 210–214, Gabrusewicz 2005, s. 264–266], należy jednak pamiętać wówczas o właściwej interpretacji uzyskanych wyników.

⁸Jest to bardzo niski poziom rotacji. W rolnictwie wskaźnik obrotowości aktywów przyjmuje niskie wartości przede wszystkim ze względu na wysoką kapitałochłonność tego działu gospodarki narodowej [Ćwiakala-Małys, Nowak 2001, s. 76].

około 3–4 obroty w roku, tj. o połowę mniej niż średnio w UE-25)⁹ (tab. 2). W pozyskiwaniu krótkoterminowego kapitału, który jest najtańszym, bo nieoprocentowanym kredytem, najbardziej sprawne są podmioty działające w Wielkiej Brytanii i Francji (rotacja zobowiązań wynosi około 3 i jest bliska średniej

Tabela 2

Wybrane wskaźniki rotacji i rentowności gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej w 2004 r.

Kraje	Wskaźniki rotacji [obroty/rok]			Wskaźniki rentowności [%]		
	aktywów	zapasów	zobowiązań krótko-term.	kapitału własnego	aktywów	sprzedaży
Belgia	0,40	29,34	258,53	15,54	10,87	26,93
Cypr	0,19	80,64	28,32	3,24	3,05	15,75
Czechy	0,38	7,07	3,83	5,35	4,07	10,81
Dania	0,17	9,82	4,56	1,36	0,58	3,45
Niemcy	0,22	31,96	3,61	5,20	4,31	19,70
Grecja	0,23	19,67	125,07	15,07	14,99	64,76
Hiszpania	0,21	26,40	73,89	12,45	12,13	58,58
Estonia	0,33	4,56	3,83	16,88	13,42	41,20
Francja	0,39	3,26	2,85	14,15	8,83	22,83
Węgry	0,42	5,72	3,81	7,19	5,11	12,20
Irlandia	0,06	11,48	14,11	3,21	3,13	51,04
Włochy	0,18	10,09	101,52	8,49	8,38	47,38
Litwa	0,28	3,53	5,18	21,01	19,15	69,15
Luksemburg	0,14	10,03	5,60	5,32	4,39	31,02
Łotwa	0,39	5,31	4,62	19,83	15,18	39,18
Holandia	0,19	13,06	3,72	3,16	2,10	11,18
Austria	0,15	6,71	5,49	7,74	6,91	46,04
Polska	0,26	4,33	8,95	9,99	8,99	34,85
Portugalia	0,24	8,51	14,37	9,39	9,09	37,86
Finlandia	0,21	7,88	10,70	9,79	7,22	34,84
Szwecja	0,22	10,10	3,81	2,19	1,43	6,44
Słowacja	0,24	7,01	19,70	-0,70	-0,67	-2,84
Słowenia	0,06	5,10	189,63	3,23	3,16	49,40
Wielka Brytania	0,18	9,80	2,72	3,31	2,90	16,39
Średnio w UE	0,22	7,73	5,33	7,93	6,68	30,99

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: <http://ec.europa.eu/agriculture/rica>

⁹Gospodarstwa rolne na ogół wykazują niewielką rotację zapasów, czego przyczyną jest duże zużycie wewnętrzne występujące w gospodarstwach rolnych, jak również fakt, że składnikiem zapasów jest stado obrotowe, sposób zarządzania którym jest odmienny niż zapasami produktów roślinnych [Wasilewski 2006, s. 516].

unijnej), najmniej z kolei w Belgii i Słowenii (zobowiązania krótkoterminowe wykonują odpowiednio około 260 i 190 obrotów w roku) (tab. 2). Właściciele tych gospodarstw spłacają swoje zobowiązania bardzo szybko, rezygnując z możliwości tymczasowego finansowania nimi swojej działalności.

Określenie wpływu oddziaływania płynności, zadłużenia oraz sprawności na ekonomiczne funkcjonowanie jednostki umożliwia analiza rentowności¹⁰. Rentowność jest także jednym z ważniejszych mierników oceny efektywności zarządzania [Agrobiznes... 1996, s. 122]¹¹.

Rentowność aktywów i kapitału przyjmuje najwyższe wartości w gospodarstwach litewskich, łotewskich, estońskich i greckich (kapitał własny wykazuje w tych krajach rentowność na poziomie 15–21%, a aktywa 15–19%) (tab. 2). Rotacja aktywów w gospodarstwach tych państw kształtuje się na przeciętnym lub wysokim poziomie i można pośrednio wnioskować o jej pozytywnym wpływie na stosunkowo wysoką rentowność majątku. Sprzedaż z kolei jest najbardziej rentowna na Litwie, w Grecji, Hiszpanii, Irlandii i Słowenii (50–70%) (tab. 2). Najniższe wartości wszystkich wskaźników z tego obszaru analizy występują w podmiotach szwedzkich, duńskich i słowackich (te ostatnie przynoszą nawet stratę).

Typologia gospodarstw rolnych krajów Unii Europejskiej ze względu na ich wyniki finansowe

Sytuacja finansowa gospodarstw rolnych w poszczególnych państwach wykazuje znaczne zróżnicowanie, co potwierdziła analiza wskaźników kondycji finansowej jednostek w badanych krajach. Zróżnicowanie takie może być skutkiem między innymi odmiennych warunków naturalnych, jak również różnic w poziomie rozwoju rolnictwa. Można jednak wydzielić grupy państw o zbliżonym poziomie wyników finansowych.

W tym celu przeprowadzono grupowanie metodą analizy skupień przy wykorzystaniu obliczonych wcześniej wybranych wskaźników finansowych. Po standaryzacji oraz usunięciu zmiennych wzajemnie skorelowanych klasyfikację gospodarstw krajów Unii Europejskiej wykonano na podstawie następujących

¹⁰W opracowaniu do obliczenia wskaźników rentowności została wykorzystana kategoria „dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego”.

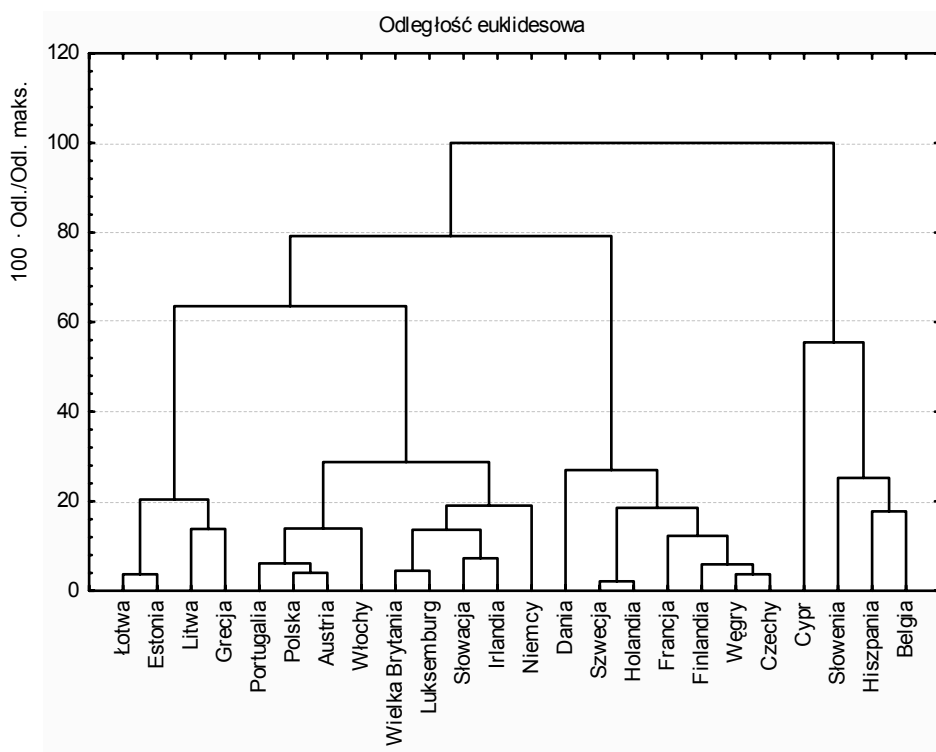
¹¹Również w tym obszarze badań należy zachować pewną ostrożność w interpretacji uzyskanych wartości wskaźników. I tak np. rentowność aktywów jest w rolnictwie, w porównaniu z innymi działami działalności gospodarczej, stosunkowo niska [Kisielińska 2003, s. 85] z uwagi na dużą kapitałochłonność działalności w tym sektorze.

wskaźników: płynności bieżącej, ogólnego zadłużenia, rotacji zapasów oraz rentowności aktywów.

W wyniku dokonanego grupowania otrzymano cztery wewnętrznie jednorodne skupienia gospodarstw rolnych badanych krajów, różniące się między sobą poziomem wyników finansowych (rys. 1):

- grupa typologiczna I: Łotwa, Estonia, Litwa, Grecja,
- grupa typologiczna II: Portugalia, Polska, Austria, Włochy, Wielka Brytania, Luksemburg, Słowacja, Irlandia, Niemcy,
- grupa typologiczna III: Dania, Szwecja, Holandia, Francja, Finlandia, Węgry, Czechy,
- grupa typologiczna IV: Cypr, Słowenia, Hiszpania, Belgia.

W skupieniu pierwszym znalazły się gospodarstwa krajów, w których zarówno majątek, kapitał własny, jak i sprzedaż są najbardziej rentowne w porównaniu z pozostałymi państwami członkowskimi. Wskaźniki rentowności osiągają tu poziom 2- lub 3-krotnie wyższy od średniej unijnej. Być może do wysokiej

Rysunek 1

Typologia gospodarstw rolnych krajów Unii Europejskiej według ich wyników finansowych w 2004 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z tabel 1 i 2.

rentowności aktywów przyczynia się najwyższa ich rotacja (0,3), odnotowana w tej grupie typologicznej. Gospodarstwa te cechuje średni poziom płynności oraz zadłużenia (tab. 3).

Do drugiego skupienia zaliczono gospodarstwa krajów o niskiej rentowności kapitału własnego oraz aktywów. Spowodowane to może być najmniej efektywnym zarządzaniem majątkiem (najniższe wskaźniki jego obrotowości – niespełna 0,2) oraz wyjątkowo bezpieczną strukturą finansowania działalności, wyrażającą się najniższym poziomem zadłużenia w tej grupie gospodarstw (zadłużenie ogólne na poziomie niespełna 9%) (tab. 3).

Tabela 3

Wybrane wskaźniki finansowe gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej w 2004 r. według grup typologicznych

Wyszczególnienie ¹²	Grupa typologiczna gospodarstw				Średnio w UE
	I	II	III	IV	
Płynność bieżąca	9,56	11,54	3,80	90,97	4,17
Płynność szybka	7,17	9,36	3,15	78,68	3,48
Zadłużenie ogólne [%]	13,32	8,63	34,64	10,14	15,66
Zadłużenie długoterminowe [%]	7,72	5,94	27,37	9,76	11,62
Zadłużenie kapitału własnego [%]	16,65	9,92	58,22	13,49	18,57
Rotacja aktywów [obroty/rok]	0,31	0,18	0,28	0,22	0,22
Rotacja zapasów [obroty/rok]	8,27	11,10	8,13	35,37	7,73
Rotacja zobowiązań krótkoterminowych [obroty/rok]	34,67	19,56	4,76	137,59	5,33
Rentowność kapitału własnego [%]	18,20	5,77	6,17	8,61	7,93
Rentowność aktywów [%]	15,69	5,27	4,19	7,30	6,68
Rentowność sprzedaży [%]	53,57	31,27	14,53	37,66	30,99

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z tabel 1 i 2.

Trzecią grupę typologiczną utworzyły jednostki krajów, których sprzedaż jest najmniej rentowna (o połowę niższa niż średnio w UE). Podobnie niekorzystnie przedstawia się poziom rentowności kapitału własnego oraz aktywów. Rolnicy w tych państwach mało efektywnie zarządzają zapasami (zapasy wykonują 8 obrotów w roku), są jednak jednocześnie najbardziej sprawni w pozyskiwaniu krótkoterminowego kapitału (rotacja zobowiązań bieżących wynosi niespełna 5 obrotów w roku). Obrotowość majątku jest w tych gospodarstwach stosunkowo wysoka, a zadłużenie najwyższe spośród wszystkich utworzonych

¹²Pogrubioną czcionką zaznaczono zmienne nieskorelowane, na podstawie których wykonano typologię gospodarstw.

skupień. Płynność cechuje z kolei poziom najniższy, najbardziej zbliżony do średniej w UE oraz powszechnie stosowanych norm (płynność bieżąca wynosi 3,8, a szybka 3,2) (tab. 3).

Czwarta grupa typologiczna wyróżnia się wyjątkowo wysoką płynnością, zarówno bieżącą (91), jak i szybką (79). Rolnicy z tego skupienia państw, odwrotnie niż z grupy III, najbardziej efektywnie zarządzają zapasami, które wykonują ponad 35 obrotów w ciągu roku, najmniej natomiast zobowiązaniami bieżącymi, których obrót jest najwyższy spośród wszystkich utworzonych skupień. W zakresie pozostałych wskaźników, tj. zadłużenia, rotacji aktywów oraz wszystkich wskaźników rentowności, gospodarstwa te osiągają ich poziom przeciętny, bardzo zbliżony do średniej krajów UE (tab. 3).

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone badanie, zarówno o charakterze jedno-, jak i wielowymiarowym, wykazało znaczące zróżnicowanie sytuacji gospodarstw rolnych w opisywanych krajach. Z pewnością przyczynia się do tego położenie geograficzne poszczególnych państw, które stwarza odmienne warunki klimatyczne i glebowe dla rozwijania produkcji rolniczej. Ponadto, występuje zróżnicowanie w poziomie rozwoju gospodarczego i zaawansowaniu przemian strukturalnych w rolnictwie [Kapusta 2007, s. 207].

Wbrew temu, co mogłoby się wydawać, okazuje się, że gospodarstwa niektórych krajów Europy Środkowej i Wschodniej, które wstąpiły do UE w 2004 r., a wcześniej prowadziły gospodarkę centralnie sterowaną, mogą być konkurencyjne dla podmiotów z państw UE-15. Kraje te, które według standardów „piętnastki” są ubogie [Howe 2003, s. 9, 13], osiągają w pewnych aspektach wyniki dużo korzystniejsze niż gospodarstwa „starej UE”. Co zaskakujące, niektóre państwa UE-15 uzyskują z kolei dużo gorsze wyniki finansowe niż się powszechnie sądzi. Rzecz jasna, konieczne jest prowadzenie dalszych badań w kolejnych latach, gdyż rok, który objęto analizą jest specyficzny ze względu na przystąpienie dziesięciu nowych krajów do UE i objęcie ich systemem FADN. W nowo przyjętych państwach znaczna część środków do produkcji rolnej została nabyta po niskich cenach sprzed integracji, sprzedaż produktów natomiast nastąpiła często po cenach wyższych [Mańko i in. 2007, s. 254]. Ponadto, zaobserwować można w tych krajach znaczące zmiany kosztów zewnętrznych czynników wytwórczych, co przekłada się także na wyniki finansowe podmiotów sektora rolnego. Z drugiej strony, nie należy zapominać, że państwa „nowe” nie korzystają jeszcze z płatności bezpośrednich w takim wymiarze jak pozosta-

li członkowie UE. Wzrost tych dopłat w przyszłości może z kolei pozytywnie wpłynąć na sytuację finansową gospodarstw rolnych w tych krajach.

Na podstawie wykonanych badań zauważyć można również, że analiza finansowa o charakterze jednowymiarowym, przy tak dużej grupie badanych podmiotów, może być utrudniona. Znacznym uproszczeniem jest wykonanie analizy wielowymiarowej, która pozwala w sposób bardziej syntetyczny dokonać oceny sytuacji finansowej gospodarstw rolnych w opisywanych krajach.

Literatura

- Agrobiznes. Tom 2: Mikroekonomika.* WOŚ A. (red.). Wydawnictwo Key Text, Warszawa 1996, s. 103, 111, 120, 122.
- Analiza ekonomiczna w przedsiębiorstwie.* JERZEMOWSKA M. (red.). Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s. 137.
- ĆWIAKAŁA-MAŁYS A., NOWAK W.: *Analiza sytuacji finansowej przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej.* Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2001, s. 76.
- Finanse przedsiębiorstwa z elementami zarządzania i analizy.* WYPYCH M. (red.). „Absolwent”, Łódź 2000, s. 210–214.
- GABRUSEWICZ W.: *Podstawy analizy finansowej.* Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005, s. 264–266.
- GĘBSKA M., FILIPIAK T.: *Podstawy ekonomiki i organizacji gospodarstw rolniczych.* Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2006, s. 136.
- GOŁASZEWSKI P., URBANEK P., WALIŃSKA E.: *Analiza sprawozdań finansowych.* Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Łódź 2001, s. 13, 43.
- GORAJ L., MAŃKO S., SASS R., WYSZKOWSKA Z.: *Rachunkowość rolnicza.* Wydawnictwo Difin, Warszawa 2004, s. 23.
- GORAJ L.: *Sieć danych rachunkowości gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej (FADN).* FAPA, Warszawa 2000, s. 36.
- GRABOWSKI S.: *Gospodarka żywnościowa w warunkach rynkowych.* Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1997, s. 13, 51.
- HOWE K.: *Sektor rolny w Europie Środkowej i Wschodniej: problemy wynikające z kolejnego powiększenia Unii Europejskiej* [w:] *Wieś i Rolnictwo.* Nr 4 (121), IRWiR PAN, Warszawa 2003, s. 9, 13.
- <http://ec.europa.eu/agriculture/rica>
- KAPUSTA F.: *Miejsce i rola rolnictwa polskiego w Unii Europejskiej (25)* [w:] Manteuffel Szoego H. (red.), *Problemy rolnictwa światowego, Tom XVII.* Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2007, s. 207.
- KISIELIŃSKA J.: *Wykorzystanie metod wielowymiarowej analizy danych do oceny sytuacji finansowej gospodarstw rolniczych* [w:] *Wieś i Rolnictwo.* Nr 4 (121), IRWiR PAN, Warszawa 2003, s. 80–82, 85.

- KLEPACKI B., BORATYŃSKA K.: *Analiza sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstw branży piwowarskiej* [w:] Roczniki Naukowe SERiA. Tom VI (V), zeszyt 1 (2), Warszawa-Poznań-Puławy (Koszalin) 2003, s. 89.
- MAŃKO S., SOBCZYŃSKI T., SASS R.: *Konkurencyjność większych ekonomicznie polskich gospodarstw rolniczych na tle wybranych krajów UE* [w:] Manteuffel Szoega H. (red.), Problemy rolnictwa światowego, Tom XVII. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2007, s. 254.
- MAŃKO S.: *Analiza finansowa gospodarstwa rolniczego*. Ośrodek Doradztwa Rolniczego Minikowo, Minikowo 2001, s. 59.
- OLSZEWSKI D.W.: *Zdolność płatnicza przedsiębiorstwa – koncepcje i metody oceny* [w:] Bank i Kredyt, nr 6, 1993.
- SIERPIŃSKA M., JACHNA T.: *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994, s. 11.
- SOBCZYŃSKI T.: *Wybrane elementy poziomu zrównoważenia produkcji w gospodarstwach mlecznych krajów UE* [w:] Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G – Ekonomika Rolnictwa. Tom 93, zeszyt 2, „Wieś Jutra”, Warszawa 2007, s. 91.
- STANISZ A.: *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny. Tom III: Analizy wielowymiarowe*. StatSoft, Kraków 2007, s. 115, 119, 122.
- WASILEWSKI M.: *Konkurencyjność majątkowo-kapitałowa przedsiębiorstw rolniczych* [w:] Grzybowska B. (red.), Konkurencyjność przedsiębiorstw w gospodarce rynkowej. Wyd. UWM, Olsztyn 2006, s. 516.

DIFFERENTIATION OF FINANCIAL SITUATION OF AGRICULTURAL FARMS IN THE EUROPEAN UNION

Abstract

The paper presents the average value of financial standing indicators (liquidity, debt, activity and profitability ratios) for group of agricultural holdings included into FADN. Data concern 2004 and have been presented for EU countries. Furthermore, the multi-dimensional statistical analysis of the financial results recorded by agricultural farms were conducted. As a result of grouping four homogeneous clusters of farms in the EU were identified. These groups are characterized by different value of the analyzed indicators. The analysis confirms thus the occurrence of considerable diversification of the financial performance in the EU countries. The research shows also that holdings in some “new” EU countries can be competitive for holdings in the EU-15.